

EĞİTİMDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM

Prof. Dr. M. Fuat TURGUT(*)

Bu tebliğde ülkemizde eğitim alanında yüksek lisans ve doktora eğitimi üzerinde durulmaktadır. Tebliğin amacı, bu alanda bugün karşılaşılan başlıca problemleri ortaya koyarak, bu sempozyumda alternatif çözümlerin tartışılmasına zemin hazırlamaktır.

Eğitim bilimleri uygulamalı bilimlerden biridir. Bu bilimin uğraşı alanı, temel bilimleri, araştırma yöntemleri, başlıca dalları ve uzmanlık alanları Batı ülkelerinin çoğunda ana çizgileriyle belirginleşmiştir. Ülkemizde eğitim bilimleri uzun süre hem diğer bilim alanlarının vesa-yetinde olmuş, hem de yüksekokullara sıkıştırıldığı için üniversite-dışı kalmıştır.

Eğitim bilimleri alanı, onu diğer bilim alanlarından ayıran nitelik-leriyle tanımlanabilir. Bu tebliğde formal bir tanım vermek yerine, şimdiki yükseköğretim organizasyonumuzdan hareket edilerek, eği-tim bilimlerinin uğraşı alanını belirleme yoluna gidilmiştir. Yükseköğ-retim Kanunu (1) Yükseköğretim kurumlarının tek hukukî statü al-tında birleştirilmesi ilkesini getirmiştir. Bu kanunu izleyen 2809 sayılı kanunla (2) da, o zaman mevcut olan yükseköğretim kurumlarımızın bağlantıları yeniden düzenlenmiş ve yeni üniversiteler kurulmuştur. Bu düzenlemeyle öğretmen yetiştiren kurumlarımızın hepsi üniversi-telerde toplanmıştır. Hâlen bu kurumlarda önlisans düzeyinde 13 tür, lisans düzeyinde 52 tür öğretmenlik programı uygulanmaktadır. (3)

(*) Yükseköğretim Denetleme Kurulu Üyesi.

(1) Kanun No. 2547, R.G. : 6.11.1981/17506.

(2) R.G. : 30.3.1983/18003.

(3) Ö.S.Y.M. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı : 1986 İkinci Basamak Sınavı Kılavuzu.

Ayrıca eğitim bilimlerinde 8 tür eğitim lisansı, çok sayıda yüksek lisans ve doktora programları uygulanmaktadır. Geniş anlamda eğitim bilimleri alanı, her dalda ve düzeyde öğretmen yetiştirme ile eğitim bilimlerinde lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde programları kapsamaktadır.

Lisansüstü eğitim, dört yıllık lisans programları üzerine, yüksek lisans ve doktora dereceleriyle biten ve belirli bilim dallarında uzmanlaşmaya imkân veren eğitimidir. Batı ülkelerinin bazılarında yüksek lisansla doktora arasına düşen profesyonel diplomalar vardır. Doktora derecelerinde ana konularına göre «bilim doktoru», «felsefe doktoru», «eğitim doktoru» gibi ayırmalar yapılır. Biz bu ayırımı yapmıyoruz. Yüksek lisans ve doktora arasında bir derecemiz de yoktur.

Lisansüstü eğitimini gerekli kılan haller şöyle sıralanabilir :

1. Lisans eğitiminin yeter görülmediği, formal eğitimin lisansüstü düzeye taşıdığı bazı meslekler vardır. Bizde yüksek mühendislik, tabiplik, veterinerlik, eczacılık programları dört yılı aşan programlarla verilmiştir. Bu hallerde meslek diploması lisans diplomasına değil, yüksek lisans diplomasına denktir. Eğitim alanında bu düzeyde meslek diploması veren programlarımız olmamıştır.

2. Meslek öğreniminin lisans derecesiyle tamamlandığı hallerde, meslekte daha ileri bir uzmanlaşma için formal lisansüstü programları uygulanır. Bilim dallarında da yine uzmanlaşma gerekçesiyle formal lisansüstü programları uygulanır. Ülkemizde eğitim bilimleri alanında yüksek lisans düzeyindeki uzmanlaşma programları, 2547 sayılı kanun öncesinde ancak birkaç üniversitemizde vardı. Bu tür programlar şimdi yaygınlaşmaktadır.

3. Lisansüstü eğitimin gerekli olduğu diğer bir hal de, üniversitelerin kendi akademik personelini yetiştirme faaliyetlerinde görülür. Geçmişte bu eğitim doktora derecesiyle tamamlanan bir eğitim olarak düşünülmüştür. Akademik kariyere giren asistanlara, bazan formal programlarla, bazan da bireysel programlarla doktora öğrenimi yaptırılmıştır. Aşağıda görüleceği gibi, eğitim alanındaki üniversite akademik personeli, 2547 sayılı kanundan önceki dönemlerde böyle yetiştirilmiştir.

Eğitim alanında lisansüstü eğitim ya eğitim bilimlerinin alt dallarında uzmanlaşmış personel yetiştirmek, ya da üniversitelerin kendi akademik personeli ihtiyacını karşılamak amacıyla verilmiştir. Geçmişte lisansüstü öğrenim gören kişilere üniversiteler ve yüksekokul-

lar dışında pek az iş imkânı bulunduğu için, eğitimde lisansüstü eğitim programlarının genellikle akademik personel yetiştirmeye hizmet ettiği söylenebilir.

Eğitim alanında lisansüstü eğitim, 2547 sayılı kanundan önce, kurumdan kuruma farklı yöntemlerle uygulanmıştır. Eski üniversite ve fakültelerimiz bireysel ve informal bir programla yürütülen «asistanlık» yöntemine devam ederken, bazı üniversitelerimiz lisansüstü düzeydeki eğitimi formal programlara bağlamışlardır.

Asistan, lisans öğrenimini tamamlamış ve akademik gelecek vadeden kişiler arasından seçilir; bir profesörün gözetim ve rehberliğinde bireysel çalışma, seminerlere katılma gibi etkinliklerle öğrenmeye devam eder; yaptığı bir araştırmayla da doktora tezini tamamlardı. Asistanlık uygulamasında eğitimin informal ve bireysel nitelikleri ağır basardı. Üniversitede formal bir lisansüstü programı bulunmadığı için, bu tür bir öğretim asistan olmayan, yani üniversitenin akademik personeli olmayan, kişilere açık değildi. (İstanbul Üniversitesi bir süre «fahri asistanlık» uygulamıştır. Fahri asistan, hiçbir akademik görevi ve hiçbir öğrenim sorumluluğu olmadan, üniversitede mezuniyet sonrası öğrenim faaliyetlerine gönüllü olarak katılan kişiydi.)

Lisansüstü düzeyde formal eğitim, programı, dersleri, minimum kredileri, sınavları ve başarı kriterleri belirlenmiş olan eğitimidir. Yükseköğretim Kanunundan önce bu tür eğitim bazı kurumlarda ayrı bir fakülteye (Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi gibi) bağlı olarak düzenlenen programlarla, bazılarında ise lisans eğitimi veren bir fakültenin açtığı lisansüstü eğitim programlarıyla (Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi gibi) veriliyordu. Bu kurumlarda lisans derecesi ile doktora derecesi arasında, «bilim uzmanlığı», «yüksek lisans» gibi adlarla anılan bir öğrenim basamağı da resmîleştirilmiştir. Bu formal uygulamada lisansüstü öğrenim asistan olmayan kişilere de açılmış; fakat, asistan olan ve olmayan öğrenciler arasında bir takım akademik ayrımlar yapılmaya devam edilmiştir.

Yükseköğretim Kanununa bağlı olarak getirilen düzenlemelerle, lisansüstü düzeydeki eğitimin yönetimi enstitülere verilmiş; giriş sınavları, programlar, başarı kriterleri ve benzeri hususlar üniversitelerimizin hepsinde formelleştirilmiştir. (4)

---

(4) **Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği**, R.G. : 6.10.1982/17830.

Eğitimde lisansüstü eğitim konusunda geçmişteki uygulamaları-mızla bugün nereye geldiğimize bakalım :

Eğitim bilimlerinin üniversitelerimizde hemen hemen hiç yer al-madığı yıllarda bu alandaki personel yurt dışında yetiştiriliyordu. Mil-li Eğitim Bakanlığı, kendine bağlı olan öğretmen yetiştirme kurum-larının eğitim elemanı ihtiyacını karşılamak ve diğer ihtiyaçları için, bazı dallarda uzman personel yetiştirmek amacıyla yurt dışına öđ-renci göndermiştir. İkinci Dünya Savaşından önce Avusturya, Alman-ya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletlerine bu amaçla öğrenci gön-derilmiştir. Bu programlarda başarılı olanlar, genellikle, eğitim bilim-lerinin bir dalında uzmanlaşarak yurda dönmüşlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası daha ziyade Amerika Birleşik Devletlerine öğrenci gönderilmiş; başarılı olanlar «master» ve doktora dereceleriyle yurda dönmüşlerdir. Eğitim bilimlerinin üniversitelerde yer almasında ve lisansüstü eğitim programlarının açılmasında en çok bu ikinci gru-bun gayretleri görülmüştür. İkinci Dünya Savaşının bitimini izleyen yirmi yıl içinde öğretmen yetiştiren yüksek okul sayısı hızla artmış, üniversitelerde eğitim fakülte ve bölümleri açılmış, Millî Eğitim Ba-kanlığında uzmanlık gerektiren hizmet birimleri kurulmuştur. Yurt dı-şında yetiştirilen eğitim personeli sayısı, ihtiyacın çok altında kal-mıştır. Eğitimde lisansüstü öğrenimi için yurt dışına öğrenci gönder-me faaliyetleri, bugün çok yavaş bir tempo ile üniversitelerde devam etmektedir.

Eğitim alanında üniversite düzeyinde formal eğitim veren en es-ki kurumumuz İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesidir. Bu fakülte-deki Pedagoji Kürsüsü, son zamanlara kadar temel özelliklerini de-ğiştirmeden faaliyetini sürdürmüştür. Üniversitede o zaman uygula-nan akademik programlara göre, birkaç sertifika bir lisans derece-sini oluşturuyordu. Pedagoji sertifikası da felsefe, psikoloji, sosyo-loji gibi lisanslara katılan bir program parçasıydı. Bu kürsüde lisans-üstü eğitim ise, sadece asistanlara açık bireysel yöntemlerle yürütü-lüyordu. Bu kürsü 1958-1979 yılları arasındaki yirmi yılda, 1 kişisi ya-bancı uyruklu olmak üzere 8 kişiye doktora derecesi vermiştir.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi «kürsü» modelindeki bu uygulamaya daha sonra katılmış; gelişmesi ve ve-rimliliği Edebiyat Fakültesi Pedagoji Kürsüsününkinden pek farklı ol-mamıştır.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi içinde kurulan Eğitim Bölümünde, ilk yıllarından itibaren dört uzmanlık da-

linda (program geliştirme, psikolojik danışma ve rehberlik, eğitim yönetimi, eğitimde ölçme ve değerlendirme) «bilim uzmanlığı» (yüksek lisans) ve doktora programları açılmıştır. Formal yöntemlerle işlenen bu programlarda, 1968-1986 arasındaki onsekiz yıllık dönemde, 213 yüksek lisans ve 63 doktora derecesi verilmiştir.

Ankara Üniversitesine bağlı olarak 1965'de kurulan Eğitim Fakültesi, kuruluşunu izleyen yıllardan itibaren formal programlarla lisansüstü düzeyinde eğitime başlamıştır. Bu fakültede, 1985-86 eğitim dönemi sonuna kadar, on uzmanlık dalında (eğitimde program geliştirme, dil eğitimi, güzel sanatlar eğitimi, özel eğitim, halk eğitimi, eğitim yönetimi, eğitim plânlaması, eğitim sosyolojisi, eğitim psikolojisi, rehberlik ve psikolojik danışma) 490 yüksek lisans ve 63 doktora derecesi verilmiştir.

Enstitülerin kuruluşuyla üniversitelerimizin hepsinde lisansüstü eğitim, hiç değilse minimum gerekleri bakımından formal kurallara bağlanmıştır. Eğitim fakültelerinde eğitim bilimleri bölümlerinin faaliyete geçirilmesiyle de, Ankara Üniversitesi ile Hacettepe Üniversitesinde başlayan «eğitim alanında lisansüstü eğitim» hareketine katılanlar olmuştur. Bugün 10 üniversitemizde eğitimde doktora programlarımız faaliyettedir.

Yukarıda verilen sayılardan eğitim bilimleri alanındaki uzman personel ve akademik personel ihtiyacının karşılanmakta olduğu izlenimi doğabilir. Lisansüstü programlarının şimdiki işleyiş hızıyla, bugünkü açığın kısa sürede kapatılması beklenemez. Lisansüstü eğitimin formal kurallara ve programlara bağlanmasıyla da kalite sorunlarının çözüldüğü sanılmamalıdır. Öğretim üyesi sayısının yetersizliği, bugünkü ihtiyaçların ağır baskısı gibi sayısal sorunlar karşısında kalite sorunlarının nasıl ele alınacağı sorusu etkili bir çözüme bağlanmış değildir.

Eğitim alanında bugün karşılaşılan nicel ve nitel eksiklikler başlıca iki olaydan kaynaklanmıştır :

1. Geçmişte eğitim bilimlerinin bütün uzmanlık dallarında akademik personel yetiştirilmemiştir. Bugün bazı dallarda pek az sayıda öğretim üyesi vardır; bazılarında ise hiç yoktur. Öğretmen yetiştiren yüksekokullar üniversitelere devredilmemiş olsaydı, eğitim bilimlerinde yine bir miktar akademik personel açığı bulunacaktı.

2. Öğretmen yetiştiren yüksekokulların üniversitelere devredilmesiyle, eğitim alanında var olan gizli öğretim elemanı kıtlığı ve

kalite düşüklüğü bütün boyutlarıyla ortaya çıkmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, bu kurumları, akademik derece ve yetişkinlik aramaksızın, bulabildiği veya politik eğilimine göre tercih ettiği öğretmenlerle işletmiş; bu kurumlar için standartları belli ve sürekli bir öğretim elemanı yetiştirme politikası olmamıştır. Üniversite öğretim elemanlarında aranan standartlar bu kurumlarda da arandığında, kısa sürede kapatılamayacak boyutlarda akademik personel açığı ve kalite düşüklüğü görülmektedir.

Geçmişte öğretmen yetiştirmeyi Millî Eğitim Bakanlığının yüksekokullarına bıraktığımız ve eğitim bilimlerini pedagoji kürsüsüne sıkıştırdığımız için bu hale geldiğimiz açıkça meydandadır. Üniversitelerinde eğitimi ayrı bir alan olarak tanımış olan Batı Ülkelerinde durum çok farklıdır. Amerika Birleşik Devletlerinde eğitim alanında kazanılan yüksek lisans dereceleri (M.A., M.S., M. Ed.) ve doktora dereceleri (Ph. D., Ed. D.) 1950 yılından itibaren sürekli bir artış göstermiştir. Bir araştırmaya göre, 1950-1963 yılları arasında kazanılan yüksek lisans derecelerinin % 34'ü ve doktora derecelerinin % 15'i eğitim alanında verilmiştir. (5)

Eğitim alanında lisansüstü eğitimin ayrıntılarına inildiğinde daha birçok problemle karşılaşılmaktadır. Lisansüstü eğitim politikasından programların yapısına ve başarı standartlarına kadar uzanan bu problemler sağlam çözümlere bağlanmadan kantite ve kalite sıkıntılarımızın giderilmesi çok güç olacaktır. Bu problemlerin başlıcalarına aşağıda kısaca değinilmektedir.

1. Formal lisansüstü eğitim, yetişkin akademik kadro gerektirir. Herhangi bir anabilim dalında lisansüstü programı, özellikle doktora programı açılabilmesi için o anabilim dalında birkaç öğretim üyesi gerekmektedir. Bugün eğitim alanındaki öğretim üyesi mevcudumuz hem sayıca çok azdır, hem de bazı bilim dallarında hiç öğretim üyesi yoktur. Yükseköğretim Kanunu (2547 s.k.) ile getirilen yeni uygulamalarla, geçmişte lisansüstü düzeyde verimli olan kurumlarımız (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi) öğretim üyelerinin bir kısmını diğer üniversiteler lehine kaybetmişlerdir. Bu zorunluk da kanunun yükseköğretimi ülke çapında yayma ilkesinden doğmuştur. Bu ilkenin uygulanmasına geçici bir süre için istisna getirilerek, eğitimde gerekli akademik

---

(5) C.M. Grigg, *Graduate Education*, s. 55-65.

personelin yetiştirilmesini hızlandırmak daha kısa sürede hedefe varacak bir politika olurdu.

2. Eğitimde lisansüstü düzeyinde henüz standartlaşmış programlar yoktur. Lisansüstü dereceleri için bazı enstitülerimiz yönetmeliğin tanımladığı minimum kredi-saati yeterli saymakta, bazıları ise neredeyse minimum kredi-saatinin iki katını zorunlu tutmaktadır. Aynı akademik dereceyi veren lisansüstü eğitim programlarının akademik yük bakımından farklı standartlara bağlanması farklı anabilim dalları için bile savunulamaz iken, aynı anabilim dalında çok farklı akademik yüklerle işleyen programlar yaratmanın savunulacak yanı yoktur. Programın çok dar ve çok kısa tutulması ihtisasa değil, kolay diplomaya götürür. Aynı alanda lisansüstü öğretimi yapan enstitülerin ortak ve uluslararası düzeyde kabul görececek standartlarda birleşmelerinin büyük yararları olacaktır.

3. Lisansüstü programlarının muhtevasında da genellikle kabul edilmiş bir esas yoktur. Her iki düzeydeki programlar, dengeli bir biçimde genel alan, yardımcı alan ve teknikler, uzmanlık alanı diye adlandırabileceğimiz muhtevadan oluşmalıdır. Ancak bu takdirde programlar araştırmacı ve yaratıcı nitelikler taşıyan, kendi disiplinlerini ilerletme ve yenilikleri pratikte uygulayabilme yeterliklerine sahip mezunlar verebilir. Bir yazar Amerika Birleşik Devletlerinde, eğitimde lisansüstü programlarında 1980'den itibaren köklü değişiklikler olduğunu belirtmiştir. (6) Bu yazarın değerlendirmelerine göre, bilimsel gelişmeler ışığında programlar yenilenmekte, ortak ve interdisipliner dersler düzenlenmekte, araştırmacılık ve yaratıcılık niteliklerine daha büyük önem verilmektedir.

4. Lisansüstü eğitim, lisansı tamamlayan her mezuna açık olmaz. Eğitim alanında da öyle olmalıdır. Bu konu eğitim alanındaki lisansüstü eğitimin hangi lisansa dayanacağı sorununu akla getirir. Bugün üniversitelerimizde muhtevaları birbirinden farklı 50 tür öğretmenlik lisansı, 10 kadar da eğitim bilimleri lisansı verilmektedir. Sadece bu lisansların mezunlarının eğitimde lisansüstü programlarına alınacağı kabul edilse bile, soruya kolay cevap bulunamaz. Kaldı ki psikoloji, felsefe, fizik, tarih, v.b. gibi eğitim alanında sayılmayan lisansların da eğitimdeki lisansüstü eğitimine uygun taban teşkil etmeleri mümkündür. Sadece eğitim bilimleri lisansları

---

(6) M.A. Carroll, *Contemporary Education*, 54: 267-71.

na dayanan lisansüstü eğitimi ise eğitim alanını kısırlaştırır. Bugünkü mültidisipliner gelişmeler eğitim alanında da çeşitli lisanslara dayanmayı gerektirmektedir. Problemin doğru çözümüne, bir lisansüstü programı desenlendikten sonra, o programa taban olabilecek lisans programlarının muhteva analiziyle ulaşılabilir.

5. Eğitimin hangi dallarında lisansüstü programları açılacağı da akılcı bir çözüme bağlanmalıdır. Yukarıda sözü edilen altmışa yakın lisans dalının herbirinde yüksek lisans programları açmak doğru bir yaklaşım olmaz. Lisanslar kendi aralarında gruplanıp daha temel alanlarda yüksek lisans programları açılabilir. Yüksek lisans ve doktora düzeylerinde öğrencilerin bireysel ihtiyaçları (mezuniyetten sonra girecekleri işin gerektirdiği ayrımlar) her konuda bir program açılarak değil, programlarda seçimlik derslere ve bireysel çalışmalara yer verilerek karşılanabilir.

6. Lisansüstü programlarına giriş sınavları da önemli sorunlarla doludur. Amerika Birleşik Devletlerinde iyi geliştirilmiş bir standart testler bataryası (Graduate Record Examinations-GRE), eğitimdeki lisansüstü programlarına girişte de büyük bir ağırlıkla kullanılmaktadır. Ayrıca, lisansın türü, lisans öğretiminde alınan derslerin türleri, lisans öğrenimindeki başarı ortalamaları, öğretim üyelerinin adayları değerlendirmeleri gibi ölçüler de seçmede kullanılmaktadır (7, 8, 9). Biz lisansüstü programlarına girişte, yalnızca lisans öğrenimindeki başarı ortalamasına kaba bir kesme sınırı getirerek, adayları bir elemeye tabi tutmaktayız. Nihai seçimi de standart niteliği olmayan mahalli sınavlarla yapmaktayız. Lisansüstü öğretim programlarına öğrenci seçmede, ülke çapında sınavlar açmanın yararları vardır.

7. Ülkemizde son yirmibeş yılda meslekler arasında çok belirgin bir sosyal prestij ve tercih hiyerarşisi ortaya çıkmıştır. Öğretmenlik ve eğitim lisansları tercihler sıralamasının sonlarına düşmektedir. Bu durum, eğitimde lisansüstü öğrenimi için öğrenci seçilecek adaylar evrenini, hem sayıca hem de yetenek ve başarı boyutlarında sınırlamaktadır. Bu sebeple, her türlü imkânı bulsak bile,

-
- (7) G.V. Lannholm, **The Use of GRE Scores and Other Factors in Graduate School Admissions.**
  - (8) R.L. Burns, **Graduate Admissions and Fellowship Selection Policies and Procedures.**
  - (9) P.K. Oltman ve R.T. Hartnett, **Journal of Higher Education**, 56 : 523-37.

eğitimde lisansüstü programlarına kısa dönemde çok sayıda öğrenci alamayız. Bu problem, bizi bir eğitim politikası sorunuyla karşı karşıya getirir. Az sayıda yetenekli kişiyi yüksek lisans programlarına alıp mezunların hepsine doktora yaptırmak bir politika olarak düşünülebilir. İkinci alternatif ise yüksek lisans programlarına doktora düzeyindeki ihtiyaçtan çok fazla sayıda öğrenci almak, mezunlar arasından en yeteneklileri doktora programlarına seçmektir. Eğitim bilimleri alanında bugünkü ihtiyaçlarımız ve diğer faktörler dikkate alındığında, ikinci politikanın tercih edilmesi gerektiği ortaya çıkar. Oysa ki, bugünkü uygulamamızda, eğitimdeki yüksek lisans programlarına çok az sayıda öğrenci alınmaktadır. Rağbet görmeyen bu alana öğrenci çekmenin diğer bir yolu ise, özendirici ek tedbirlerden geçer.

Bu tebliğın amacı lisansüstü eğitimi konusundaki problemlerimizi ortaya koymaktı. Problemlerimizin başlıcalarına değindiğimizi, böylece yükseköğretim alanındaki birçok sorunu da tartışma zemini ne getirdiğimizi umarım.

KAYNAKLAR

- Burns, R.L. **Graduate Admissions and Fellowship Selection Policies and Procedures**; Princeton: Educational Testing Service, 1970.
- Carroll, Mary Ann. Graduate currucular changes in schools of education, **Contemporary Education**, 54 (1983), No. 4 : 267-71.
- Grigg, C.M. **Graduate Education**. New York: The Center fon Applied Research in Education, 1965.
- Lannholm, G.V. **The Use of GRE Scores and Other Factors in Graduate School Admissions**. GRE. Special Report No. 68-4. Princeton: Educational Testing Service, 1968.
- Oltman, P.K. and Hartnett, R.T. The role of the graduate record examinations in graduate admissions, **Journal of Higher Education**, 56 (1985): 523-37.
- Resmi Gazete**, 6.11.1981/17506, 610.1982/17830, 30.3.1983/18003.
- Yükseköğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). **Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı : 1986 İkinci Basamak Sınavı Kılavuzu**. Ankara : ÖSYM, 25 Nisan 1986.